

100 DE ANI DE LA MOARTEA ILUSTRULUI ARHEOLOG DR. ZSÓFIA TORMA

Daniela DRĂGHIA

Zsófia Torma s-a născut în anul 1832, la 27 septembrie, într-un mediu familial unde interesul pentru antichitate făcea parte din cotidian. Tatăl ei, József Torma, un nobil care făcuse cercetări în tabăra fortificată romană de la Ilișua; iar fratele ei mai mare, Károly Torma, profesor universitar la Pesta, arheolog și epigrafist, cel care a înființat muzeul antichităților dacice de la Aquincum¹ (Buda veche); i-au insuflat pasiunea și în același timp au încurajat-o să studieze arheologia.

După moartea tatălui său, survenită în 1861, Zsófia Torma (Fig. 1- fotografie din Arhiva Statului, filiala Deva) a părăsit locuința părintească din Cristeștii Ciceului (jud. Bistrița-Năsăud), pentru a se muta în casa surorii sale din Peștișu Mic și până la urmă se va stabili definitiv la Orăștie. Ea se integrează în viața intelectuală a orașului care în acel timp era marcat de un interes deosebit pentru trecutul istoric.

La 15 februarie 1868 "Societatea de geografie a patriei maghiare" îi acordă Zsófiiei Torma un certificat de membru² (Anexa 1 – copie micșorată după originalul aflat în dosarul nr.1 la Arhiva Statului, filiala Deva).

Secretarul general al Congresului internațional de arheologie preistorică și antropologie, Flóris Rómer, o sfătuiește să adune date asupra habitaturilor preistorice ale zonei, pentru a participa la al VIII-lea Congres de la Budapesta. În urma acestui impuls, Zsófia Torma începe cercetări arheologice în toamna anului 1875, la Turdaș - primul și cel mai bogat sit arheologic descoperit pe valea Mureșului, urmând ca anul următor acestuia să studieze și stațiunile din zona Nandru Vale³. Astfel, la 11 iunie, ziarul Magyar Polgár din Cluj menționează într-o notă de pe pagina a 3-a (n.n.) continuarea cercetărilor (Fig.2 – din Arhiva Statului, filiala Deva), precum și faptul că "colecția de antichități constă din mai multe mii de piese interesante"⁴.

În 1879, publică la Cluj rezultatele arheologice din așezările de la: Turdaș, Josani, Valea Nandrului, Nandru, Peștera de la Nandru, Cârjiți, Geoagiu de Jos, Coldău⁵,

1. Diaconovich, C., 1904, *Enciclopedia Română*, III, Sibiu, p. 1112.

2. Arhiva Națională a Statului – Filiala Deva, Fond: Societatea de Științe Istorice și Arheologice a Comitatului Hunedoara - Torma Sofia (n.n.: mulțumim pe această cale dl. Vasile Ionaș, directorul instituției menționate anterior, pentru sprijinul acordat).

3. László, A., 1991, *Un pionnier de la recherche de la civilisation Turdaș-Vinča: Zsófia Torma*, Banatica, 11, p. 37 - 39.

4. Magyar Polgár, 1876, junius 11, Kolozsvártt.

5. Suciu, C., 1966, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, I-II, Editura Academiei R.S.R.

Zársvo⁶, Hunedoara, Găunoasa și Arănieș; susținând că analiza etnografică demonstrează, prin semnele de pe ceramică, continuitatea, transmiterea și perpetuarea acestora din neolitic până în contemporaneitate.

În 1880 este aleasă ca unul dintre membrii fondatori ai Societății de Istorie și Arheologie a Comitatului Hunedoara care avea ca scop: cercetarea științifică a trecutului și tradițiilor, protecția monumentelor istorice, promovarea prieteniei între popoare.

În iunie apare în Erdélyi Múzeum articolul domnișoarei Zsófia Torma referitor la complexul de peșteri de la Nandru; cu punctele: "Dealul Peșterii" (la vest), "Dealul Rușchii" (mai la vest de "Dealul Peșterii"), "La Groape" (în partea inferioară a Dealului Rușchii), "La Piatra cu lapte" (în partea superioară a Dealului Rușchii) și peștera vis-à-vis de "Dealul Petricelei"⁷.

În august, la a XI-a reuniune generală a Societății germane de antropologie, ținută la Berlin, unde au fost 470 de participanți (261 din Berlin, 175 din restul Germaniei, și 34 din afara Germaniei: 15 din Austria, 9 din țările Scandinave, câte 2 din Rusia, Grecia, Egipt și Japonia, câte 1 Anglia și America)⁸, se întâlnește și cu cercetători în arheologia preistorică dintre care amintim pe: A. Voss, R. Virchow și H. Schliemann. În urma discuțiilor purtate ajung la concluzia că populațiile neolitice aveau scriere, și se propune descifrarea semnelor acesteia.

Într-o moțiune din 13 iulie 1881 propune reînceperea săpăturilor sistematice la Sarmizegetusa, în credința că prin "descifrarea scrierii dacice" s-ar putea rezolva traducerea inscripțiilor din Troia care rămăseseră netraduse.

În 1882 publică mai multe studii și comunicări reunite sub titlul "Despre istoria străveche a cetății Hunedoarei" (prima, susținută în 1880, referitoare la al XI-lea Congres german de antropologie, ținut la Berlin în 5-12 august; cea de-a doua - ca de altfel și prima - citită în Adunarea Generală a Societății⁹ la 29 mai 1881, se axează pe notițele ordonate ale pieselor de la Turdaș și Nandru; a treia este moțiunea din 13 iulie 1881 - în care trage concluzia că Sarmizegetusa este cetatea sarmaților, bineînțeles fiind influențată de argumentele președintelui Societății de Istorie și Arheologie a Comitatului Hunedoara, dr. Kuun Geza; iar cea de-a patra comunicare a citit-o la 20 august 1881, în ședința comitetului director de la Simeria)¹⁰.

La 17 iulie 1884 plătește 1.800 de forinți pentru un act de asigurare, pe cinci ani, al colecției.

În 1886 publică în HRTÉ "Raportul de la cel de-al XIII-lea Congres al antropologilor germani", din 14 - 17 august 1882, ținut la Frankfurt a Main, unde afirma că "Acum se poate constata cu certitudine că locuitorii traco-daci ai patriei noastre au fost locuitori

6. Torma, Zs., 1879, *Neolith kökorszakbeli telepek Hunyadmegyében*, EM, nr.5 - 7, p.1 - 51 (extras).

7. Torma, Zs., 1880, *A nádori barlangcsoporthozat*, EM, nr.6, p. 153 - 171, 206 - 209 (publicat și în 1879, EM).

8. Correspondenz-Blatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, 1880, nr.9, 10, 11, sept., oct., nov., p.80.

9. Firczak, G., 1995-1996, *Societatea de Istorie și Arheologie a Comitatului Hunedoara. Primii ani de activitate (1880-1881)*, SARGETIA, XXVI/2, p. 163.

10. Torma, Zs., 1882, *Hunyad vármegye őskori történelméhez. (Három fölolvadás és egy indítvány)*, HTRTE, p. 5 - 51.

ai acesteia în același timp cu romanii”¹¹. Sayce confirma presupunerea lui Herodot în care acesta spunea că locuitorii străvechi ai Transilvaniei că aparțineau populației tracice: “De aceea, originea tracică a dacilor și a geților este neîndoiebnică”¹².

În 6 iunie 1891 semnează la Cluj contractul (Anexa 2 - din Arhiva Statului, filiala Deva, dosar 5/1865-1899) în care vinde și împroprietărește colecția ei, Societății Muzeului Ardelean, conform înțelegerii din 28 martie 1891. La punctul doi se specifică faptul că Societatea Muzeului Ardelean plătește pe loc 5.000 forinți în monedă austriacă plus o rentă viageră de 800 forinți. Cea mai mare parte a colecției, provine de la Turdaș, dar per ansamblu cuprinde perioadele: paleolitic, neolitic, eneolitic, bronz, elemente celtice și puține elemente romane și slave¹³.

În timpul vieții Zsófiiei Torma, Orăștia a devenit un centru vizitat de arheologii Europei centrale. A. Voss a venit în Transilvania pentru a cerceta așezările la fața locului, precum și muzeul orăștian; atât el cât și O. Tischler, mai târziu, vorbesc cu cel mai mare respect despre bogăția colecției și competența Zsófiiei Torma. Tânărul arheolog german P. Reinecke, încurajat de prof. J. Ranke, vizitează de două ori orașul Orăștie (1893, 1896). Virchow, participând la festivitatea dedicată memoriei lui Honterus, la Brașov în 1898, profită de ocazie și vine în Orăștie pentru a se întâlni cu Zs. Torma și a vedea situl de la Turdaș (unde țărani au învățat foarte repede să falsifice obiectele¹⁴ și au încercat, fără succes dealtfel, să le vândă Zsófiiei Torma). Ea aduce doi colaboratori: G. Téglás și K. Herpey.

În 1896, publică la Dej o lucrare în care susține că deși miturile și-au pierdut din caracterul sacral, totuși cultul s-a păstrat (motivele ornamentale de pe vase, călușii, roata de foc etc.), poporul patriei noastre dând mai mult alogenilor sub raportul obiceiurilor și datinilor mitice decât au primit de la aceștia¹⁵.

Tot în 1896, publică la Budapesta un articol în care afirmă că descoperirile de la Turdaș confirmă originea și dezvoltarea religiilor, cum au avut loc în viața spirituală și cum sunt evidențiate¹⁶.

Pentru meritele științifice deosebite, la 24 mai 1899, Catedra de Filosofie a Universității Maghiare de Științe “Franz Joseph” din Cluj, îi acordă diploma de onoare cu titlul: Doctor în filosofie honoris causa; Zsófia Torma fiind prima femeie care primește această distincție, din partea universității regale (Anexa 3 – diploma “prevăzută cu

11. Torma, Zs., 1886, *A német anthropolok XIII. nagygyűlése*, HTRTE, (n.n.: traducerea tuturor articolelor de limbă latină, maghiară, germană și franceză a fost făcută de dl. Cristian Mocanu, căruia îi suntem recunoscători), p. 57.

12. Torma, Zs., 1886, *A német anthropolok XIII. nagygyűlü se*, HTRTE, p. 58.

13. Téglás, G., 1901, *Dr. Torma Zsófia emlékezete* (Olvastatt a “Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat” 1900. Deczember 16-iki közgyűlésén.), HRTÉ, p. 15.

14. Roska, M., 1941, *A Torma Zsófia-gűjtemény az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárában - Die Sammlung Zsófia von Torma in der Numismatisch-Archaeologischen Abteilung des Siebenbürgischen Nationalmuseums*, Kolozsvár.

15. Torma, Zs., 1896, *Hazánk népe ősmýthosának maradványai* (űberste der Urmythologie des Volkes unseres Landes). A szolnokdobokamegyei nők ezredűvi emléklapja, Denkschrift d. Frauen vom Kom. Szolnok-Dodoka, Dűs.

16. Torma, Zs., 1897, *A tordosi őstelep űs hazánk népe ősmýthosának maradványai*, G. Kuun (red), Hunyadvármege Monographiűja, Budapest, p. 11.

sigiliul și întărită cu semnăturile obișnuite" se află la Muzeul Civilizației Dacice și Romane – Deva, în custodia Secției de Istorie Modernă).

La început acceptată în cercurile restrânse ale societății, iar mai târziu, după cum arată și corespondența domniei sale, a fost inclusă și în cercurile mai largi ale acesteia, a ținut legătura cu cercetători și personalități din țară (Anexa 4 - ciornă dintr-o scrisoare adresată dl. Gheorghe Barițiu, găsită în Arhiva Statului, filiala Deva) și străinătate (Anexa 5 - fragment de ciornă dintr-o scrisoare adresată prof. Dr. O. Frass, din Stuttgart; Anexa 6 - fragment de scrisoare primită de la dr. Gróf Kuun Géza, Anexa 7 - ciornă dintr-o scrisoare adresată lui Franz Joseph I : găsite în Arhiva Statului, filiala Deva).

În 6 noiembrie 1899 trimite o scrisoare de mulțumire membrilor Societății de Istorie și Arheologie din Comitatul Hunedoara pentru că au susținut-o pe tot parcursul muncii. Se stinge subit din viață¹⁷ la 14 noiembrie 1899, ora 15³⁰, la locuința sa din Orăștie, în urma unui stop cardiac.

Anul acesta se împlinesc 100 de ani de la plecarea dintre noi a celei care a fost și va rămâne întotdeauna în sufletul nostru: dr. Zsófia Torma. A fost o pierdere nu numai pentru viața socială a orașului și copiilor săi adoptivi, ci și pentru întreaga lume științifică. Dr. Herrmann Antal o compară cu Palas Atena a științei maghiare și Ioana d'Arc a arheologiei transilvănene¹⁸), meritând pe deplin aceste calificative, având în vedere că a salvat artefactele descoperite și a sacrificat întreaga sa avere pe altarul științei.

17. SZÁSZVÁROS, 1899, = Dr. Torma Zsófia, 18 nov.

18. Herrmann, A., 1901, *Dr. Torma Zsófiáról (Elmondott társulatunk 1900-iki közgyűlésén.)*, HTRTÉ, p. 30

**ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ A ZSÓFIEI TORMA REFLECTATĂ
ÎN LUCRĂRI DE SPECIALITATE:**

BANNER, J. – JAKABFFY, I.

1954 - *Bibliographie archéologique du Bassin Danubien*, I, Budapest.

Correspondenzblatt: Correspondenzblatt der Deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte.

COMȘA, E.

1960 – Contribuție cu privire la riturile funerare din epoca neolitică de pe teritoriul țării noastre, în Omagiul lui C. Daicoviciu, București.

1987 – Neoliticul pe teritoriul României. Considerații, București.

DEÁK, G.

1875 – A tordosi régészeti telepröe, în Magyar Polgár, X, nr. 254, Kolozsvár (Cluj).

DIACONOVICH, C.,

1904 - *Enciclopedia Română*, III, Sibiu, p. 1112.

DRAȘOVEAN, FI.

1980 – *Neoliticul în bazinul Mureșului Mijlociu*, Cluj-Napoca.

1993 – *The Petrești Culture in Banat*, în *Analele Banatului*, III, Timișoara.

1996 – *Cultura Vinča târzie (faza C) în Banat*, Timișoara.

DRAȘOVEAN, FL., – MARIȘ, T.

1983 – *Cercetări arheologice de suprafață în așezarea neolitică de la Turdaș* (jud. Hunedoara), în *Sargetia*, XVI-XVII (1982-1983), p. 89-94.

DUMITRESCU, H.

1966 – *Câteva probleme legate de cultura Petrești*, în SCIV 17,3, p. 422-433.

1986 – *Cercetări arheologice de la Tăulaș – Deva* (II), în *ActaMN XXII-XXIII* (1985-1986), p. 3-14.

DUMITRESCU, VI.

1968 – *Arta neolitică în România*, București.

FIRCZAK, G.,

1995-1996 - *Societatea de Istorie și Arheologie a Comitatului Hunedoara. Primii ani de activitate (1880-1881)*, *Sargetia*, XXVI/2, p. 155-182.

FLEGIER

Die wichtigsten archaologischen Funde des Frl. Sophie v. Torma in Siebenbürgen. Mitteilungen der Anthr. Ges. in Wien, XII, (N.F.H.), Budapest, p. 162-163.

FLOCA, O.

1969 – *Hunedoara, Ghid al județului*, Deva.

FREȚIU, M. – LAZAROVICI, Gh.

1988 – Methods for automated classification use in archaeology. An application to the neolithic graves and ornaments, în *Firts Romanian Conference on the Application of Physics in Archaeology*, București, p. 13-146.

GOOS, K.

1877 - *Bericht über die von Frl. Sophie v. Torma ausgestellte Sammlung prachistorischer Funde*. Archiv. Des Vereins für siebenbürgische Landeskunde, N.F., XIV, 3, Budapest.

GYULAI, P.

1972 - *Torma Zsófia (1840 – 1899)*, dans TORMA, p.5 – 54.

HERRMANN, A.,

1901 - *Dr. Torma Zsófiáról* (Elmondott társulatunk 1900-iki közgyűlésén.), HTRTÉ, p.29-32.

HOERNES, M.

1898 – *Urgeschichte der bildenden Kunst in Europa, I*, Viena.

1915 – *Urgeschichte der bildenden Kunst in Europa, II*, Viena.

HOERNES, M. – MENGHIN, O.

1925 – *Urgeschichte der bildenden Kunst in Europa, III*, Viena.

KALMAR, Maxim, Z.

1984 – *Materiale neo-eneolitice intrate în colecția de preistorie a Muzeului de Istorie a Transilvaniei (I)*, în *ActaMN, XXI*, p. 391-403.

1991 – *Turdaș*, Cluj-Napoca.

KOCH, A

1876 – *Erdély ősemeri maradványai és az ősemerre vonatkozó leletei*, în *EM*, p. 117-158.

LÁSZLO, A.

1990 - *Troia și arheologia preistorică europeană de la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX. O evocare (In memoriam Henrici Schliemann et Sophiae Torma)*, dans *Symposia Thracologica*, Satu Mare, 8, p. 313 – 323.

1991 - *Un pionnier de la recherche de la civilisation Turdaș-Vinča: Zsófia Torma*, *Banatica*, 11, Reșița, p. 37-51.

LAZAROVICI, Gh.

1977 – *Periodizarea culturii Vinča în România*, în *Banatica*, IV, pp. 19-44.

1977 a – *Sfârșitul culturii Vinča-Turdaș în Câmpia Transilvaniei*, în *Studii și Comunicări de Istorie și Etnografie*, II, Caransebeș = Tibiscum, p. 221-227.

1984 – *Neoliticul timpuriu din România*, în *ActaMP VIII*, p. 49-104.

1988 – *Die Vinča A – Starčevo-Criș Synchronismus*, *Tolbucin*, în *Dobrodja*, 5.

LAZAROVICI, Gh. – DUMITRESCU, H.

1986 – *Legăturile cronologice și culturale și locul aspectului Tăulaș-Turdaș în cadrul culturii Vinča-Turdaș și a neoliticului transilvănean*, în *ActaMN XXII-XXIII (1984-1986)*, p. 15-26.

MAKKAY, J.

1990 - *A tartariai leletek*, Budapest.

MASSON, E.

1984 - *L'„écriture” dans les civilisations danubiennes néolithiques*, *Kadmos*, 23, 2, p. 89 -123.

PÓSTA, B.

1910 – *A tordosi ásatásokról*, în *AÉ*, p. 435-436.

PULSZKY, F.

1987 – *Magyarország archaeológiája*, Budapest, p. 23-53.

REINECKE, P.

1998 – *A tordosi őstelep agyagműveiről*, *AÉ*, p. 97-103.

1899 – *Tordod és Trója*, *AÉ*, p. 115-123.

ROSKA, M.

1928 – *Stațiunea neolitică de la Turdaș*, în Publicațiile muzeului județului Hunedoara, III-IV (XXV-XXVI), 1927-1928, Deva, p. 14-38.

1939 – *Ismerte-e az erdélyi neolitikum ősembere a hengeres fúrást?*, în Közlemények a Debreceni m. Kir. Tisza István-Tudományegyetem, Régészeti intézetéből.

1941 – *A Torma Zsófia-gyűjtemény az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem-és Régiségtárában*, în Die Sammlung Zsófia von Torma in der Numismatisch-Archaeologischen Abteilung des Siebenbürgischen Nationalmuseums, Kolozsvár (Cluj).

1942 – *Erdély Régészeti repertoriuma*, Oskor (Thesaurus Antiquitatum Transilvanicarum), I, Praehistorica. Kolozsvár (Cluj).

SUCIU, CORIOLAN

1966 – *Dicționar istorical localităților din Transilvania*, I-II, București.

SCHLIEMANN, H.,

1881 – *Ilios. Stadt und Land dar Trojaner*, Leipzig.

TÉGLÁS, G.

1876 – *Torma Zsófia, a kökorszaki leletek felfedezője* (Sophie v. Torma, Entdecker der steinzeitlichen Funde), în Fővárosi Lapok, Nr. 193, Budapesta.

1876 – *Hunyadból. Tordos. Nándorválya s ennek hármias tagja*, în Pesti Napló, nr. 4-6, august, Budapesta.

1880 – *A nándori barlangsoportozat Hunyadmegyében*, în Természettudományi Közlöny, Budapesta.

1882 – *A tordosi őstelep*, în AE, p. 285-286.

1901 – *Dr. Torma Zsófia emlékezete* (Olvastatott a „Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat” 1900. Deczember 16-iki közgyűlésén.), în HTRTÉ, p. 7-28.

1902 – *Hunyadvármegye Története*, I, în Hunyadvármegye földjének története az őskortól a honfoglalásig, Budapesta.

TORMA, ZSÓFIA,

1879 – *Neolith kökorszakbeli telepek Hunyadmegyében (Neolithische Ansiedlungen im Komitate Hunyad)*, EM, Nr. 5-7, p.129-155, 190-211.

1879 a - *Ősrégészeti újabb leletek*, EM, p.311.

1880 – *A nándori barlangsoportozat (Die Höhlengruppe von Nándor)*, EM, VII, p. 153-171, 206-209 (publicat și în 1879, EM).

1882 – *Hunyad vármegye őskori történelméhez. (Három fölölvasás és egy indítvány)*, HTRTÉ, p. 5 – 51.

1882a – *A német anthropológusok XIII. nagygyűlése (Die XIII-te Generaiversammlung der deutschen Anthropologen)*, HTRTÉ, p. 90-98.

1882b – *Über neolithische Wohnstätten in Siebenbürgens*, Correspondenzblatt, XII, Budapest, p. 90-98.

1884 – Correspondenzblatt, XV, p. 198-199.

1886 – *Über den Planetenkultus des vorrömischen Daziens*, Correspondenzblatt, Budapest, p. 8-9.

1886a – *A német anthropologok XIII. nagygyűlése*, HTRTÉ, p. 56-58.

- 1887 – *Über den Planetenkultus des vorrömischen Daciens*, Correspondenzblatt, XVIII, Budapest, p. 8-9.
- 1887a – *A Római uralom előtti Daciának planeta-cultusáról*, EM, p. 73-78.
- 1888 – *Über Thrako-Daciens symbolisierte Thonperlen, Sonnenräder und Geishturnen*, Correspondenzblatt, XX, p. 11, 19, 28.
- 1888a – *Schriftzeichen auf thraco-dacischen Funden*, Correspondenzblatt, XX, p. 1-16.
- 1889 – *Über Thraco-Daciens symbolisierte Thonperlen, Sonnenräder und Gesischtturnen*, Correspondenzblatt, p. 11-14, 28-29.
- 1889a – *Schriftzeichen auf thraco-dacischen Funden*, Correspondenzblatt, p. 146.
- 1894 – *Ethnographische Analogien. Ein Beitrag zur Gestaltungs- und Entwicklungsgeschichte der Religionen mit 127 Abbildungen auf 8 Tafeln*, I-VII, Jena, p. 1-76.
- 1896 – *Hazánk népe ősmýthosának maradványai (Überrste der Urmythologie des Volkes unseres Landes)*. A szolnokdobokamegyei nők ezredévi emléklapja, Denkschrift d. Frauen vom Kom. Szolnok-Dodoka, Dés.
- 1897 – *A tordosi őstelep és hazánk népe ősmýthosának maradványai*, G. Kuun (red), Hunyadvármegye Monographiája, Budapest, p. 3-16.
- 1896/1902 - *A tordosi őstelep (Die prachist. Ansiedlung von Tordos)*, Hunyadvármegye története, - Geschichte d. Kom. Hunyad, I, Budapest, dans Téglás (red.), p. 23-33.
- 1972 - *Torma Zsófia levelesládájából* (Choix de la correspondance, introduction et notes par P. Gyulai), Berlin, ZfE: Zeitschrift für Ethnologie.
- Zf. E
Zeitschrift für Ethnology, Berlin.
- VLISSA, N.**
- 1967 – Unele probleme ale neoliticului Transilvaniei, în ActaMN, IV, p. 403-423.

100 YEARS FROM THE BRILLIANT ARCHAEOLOG DR. ZSÓFIA TORMA'S DEATH

Abstract

It is been a century this year since Zsófia Torma remained in our hearts departed from us. She has been named a Pallas Athena of Hungarian science and a Jeanne d'Arc of Transylvanian archaeology. She fully deserves these surnames given that she saved all the artefacts she discovered whereby she sacrificed her possessions on the altar of science.

LIST OF THE ILLUSTRATIONS:

Figure 1 – TORMA ZSÓFIA, photo kept at the state Archive. The Deva subsidiary.

Figure 2 – Artefacts discovered by Torma Zsófia, from different archaeological settlements. Photos kept at the state Archive. The Deva subsidiary.

Annex 1 – Copy decreased after the member certificate of Torma Zsófia, who was awarded by „A Magyarhoni Földtani Társulat”, who is found at the State Archive. The Deva subsidiary.

Annex 2 – Act kept at the State Archive. The Deva subsidiary.

Annex 3 – Diploma „is equipped with the seal and it is confirm by the common signatures”, at the moment there is at the Muzeul Civilizației Dacice și Romane – Deva, in the custody of the modern History Section.

Annex 4 – Rough copy from a letter addressed to Mr. Barițiu Gheorghe, who is found at the State Archive. The Deva subsidiary.

Annex 5 – Fragment from a rough copy addressed to Prof. dr. Frass O., from Stuttgart, it is kept at the State Archive. The Deva subsidiary.

Annex 6 – Fragment from a letter received from Dr. Gróf Kun Géza, who is kept at the State Archive. The Deva subsidiary.

Annex 7 – Rough copy from a letter addressed to Franz Joseph I, it is found at the State Archive. The Deva subsidiary.

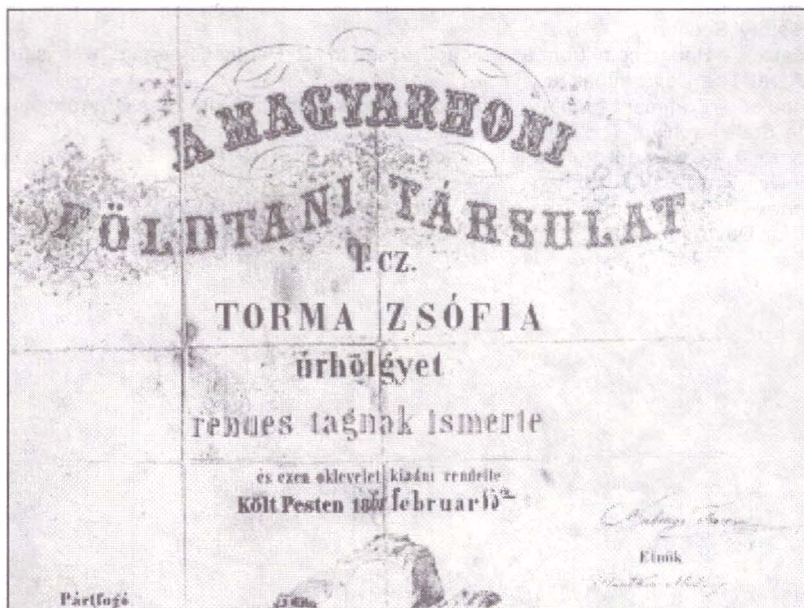

Figura 1 – TORMA ZSÓFIA

Figura 2 – Artefacte descoperite de Torma Zsófia, din diferite aşezări arheologice.

Anexa 1 – Copie micşorată după certificatul de membru al Zsófie Torma, decernat de „Societatea de geografie a patriei maghiare”.

Szerződés.

Egyfelől Torma László Urnő
szászvárosi lakos és birtokos, másfelől az erdélyi
múzeum egylet körött, hivatkodással a szászvárosban
1891. évi mártius 28-án létrejött előleges fellelkes megegye-
zésre, köttetett a mint következik.

1. Torma László urnő magára és örököseire nézve
szavatosságot vállalva teljes tulajdonjoggal adja át
ruhájára, az erdélyi múzeum egylet pedig előlírta
képviselőtében ezennel megvásárolja és elfogadja az e
szerződéshez fűzött ideiglenes leltárban összeirt összes
régészeti és természetrajzi gyűjteményeit, valamint
az exután gyűjtendőket, melyek esetről esetre a leltár-
tárba foglalandók.

2. Ezzel szemben kötelezi magát az erdélyi-
múzeum egylet, hogy e szerződés aláírásakor egyszer-
re mindenképpen 5000- az az Öt ezer forintot esetről
értékben vételárképen fizet, exemplul pedig Torma
László urnőnek, haláláig 800 az az Nyolcz száz forint
a. e. örökösödést ad.

3. Addig is, míg a leltárba foglalt tárgyak Tor-
ma László urnő, esetleg örökösei által, az erdélyi
múzeum egyletnek hiánytalanul és sértetlen stámba
és átadatnak: 5000 az az Öt ezer a. e. forint örökös
köttetik ki az erd. múzeum egylet javára, melynek

birtosítására Torma Zsófia úrnő a számviteli 79-számmal leltéjgyűjteményben A + 1 rend., 155 és 156 helyrajzi számmal ingatlan birtokait jelcíalogképesen exennel lekötö; beleegyezését adván arra, hogy a cíalogjog 5000 ft. o. e. birtosítási összeg erejéig az erdélyi múzeum egyletjévé, minden további meghallgatásán kívül bekebelezessék.

4. A leltárba foglalt tárgyak átadására 1891 évi december hó 31 napja tűzettek ki. - A kisebb gyűjtemény - pót leltárba foglalt tárgyak átadása esetről esetre egy évi határidő alatt eszörkölendő, mire Torma Zsófia úrnő magát kötelezi.

5. Kikötötték, és Torma Zsófia úrnő által megengedtetik, hogy ha az erdélyi múzeum érdekeit veszélyeztető körülmények indokolnák a kikötött átadási időpont előtt bármikor is joga legyen az erdélyi múzeum egyletnek e szerződés tárgyat képező regiszteri és terminetrajzi tárgyak birtokosságba helyezésére iránt szabaddon intézkedhetni.

6. Szerződő felek kölcsönösen lemondanak az auct. a. p. t. k. 934 §-ában fenntartott jogorvoslatról.

7. Az évi jövedeleki 1891 évi April hó 15 napjától kezdődőleg Torma Zsófia úrnőnek egész halála napjáig terjedőleg évi negyedes és előleges részletekben lesz fizetendő.

8. Torma Zsófia úrnő e szerződésnek aláírásával egyezszenként elismeri azt is, hogy az 5000 ft. az az ötszáz forint vételár, valamint az elő évi negyedes és 200 ft. életjáradéki összeget e szerződés aláírása napján készpénzben hiány nélkül leszámlálva az erd. múzeum egylet részéről fizetve kezébe vette.

9. Kikötö Torma Zsófia úrnő, hogy a leltárba

faqlalt és foglalkozó regiszteri és természetrajzi tárgyak,
a mennyire az a tudományos céllal és az erdélyi múzeum
egylet rendelkezésével egyeztethető, külön- és, Torma Lófia
gyűjteménye" oximón heretikusok, különben pedig minden
sértés ezen jelszöveggel ellátassák.

10, Minden ezen szerződésrel járó költözéssel, be-
lyeg és illetékekkel az erd. múzeum egylet hordoz a régise-
ti és természetrajzi gyűjtemények elcsallitási költségeivel
együtt, kivéve a nyugtatekelyes és törlési költségeket, mely-
ket annak idején Torma Lófia írni köteles hordozni.

Minden hiteltől ezen szerződés költségeitől példány
ban kiállított, annak első példánya az erdélyi múze-
um egylet részére, második példánya pedig Torma
Lófia írnoknak kiadott.

Kelt Kolozsvárt 1891 évi június hó 6. napján.

Az erdélyi múzeum egylet nevében Torma Lófia
[Signature]
[Signature]
[Signature]

[Signature]
[Signature]

Aláírás a mai napra 336/1. ügyem alatt felbontott jegyzék alapján
bevezető memorandum, az állalam személyesen ismert Torma Lófia néni, hirtelen
váratlanul látos. - Ha az Torma Lófia az erdélyi múzeum egylet aláírása is a
női Herminé az, az erdélyi múzeum egylet, ősi és katonai katonák, az
szerződést először saját kezével írták alá Kolozsvárt, 1891. augusztus 10-én
Kilencvenegy év június hó 6. katonák napján.

[Signature]

Kilencven 140.
Kilencven 204.
Kilencven 140 -

[Signature]
[Signature]

Nos Rector

ET ALMA REGIA SCIENTIARUM UNIVERSITAS HUNGARICA CLAUDIOPOLITANA

FRANCISCO JOSEPHINA

Lecturis Salutem!

Cum Illustrissima ac Doctissima Domina Sophia Torma de Episcopo Thercortur, a. 1800
da 21. mensis Septembris 1800. Thercortur, nata: compluribus socialibus, quae in artibus versantur, ordinaria vel honoris causa
societate antiquitatum veteris Daciae ac Transilvaniae doctissimam diligentissimamque investigatricem se praes-
tavitque cumque nobis antiquis ac praehistoricis strenuissime collectis, descriptis, determinatis etiam ultra fu-
nos Hungaricae maximam laudem, oibi quae in nobis: Eandem Illustrissimam ac Doctissimam Dominam Sophiam
Torma de Episcopo Thercortur Doctorem Philosophiae honoris causa, occasionem, promotionis et delecta-
ramus, conferens privilegia et praerogativas, quibus Philosophiae Doctores de iure et consuetudine gaudent et fuisse solent.
In quorum fidei Diploma hoc maiore Universitatis sigillo munitum et consuetis subscriptionibus affectum, propterea Illustrissi-
mae Doctissimae Dominae dari curavimus.

Claudiopolim Hungariae die vigesima quarta mensis Maii anno Domini Millesimo octingentesimo nonagesimo primo.

Asaphus Torma

Asaphus Torma, a. 1800. Thercortur, nata: compluribus socialibus, quae in artibus versantur, ordinaria vel honoris causa
societate antiquitatum veteris Daciae ac Transilvaniae doctissimam diligentissimamque investigatricem se praes-
tavitque cumque nobis antiquis ac praehistoricis strenuissime collectis, descriptis, determinatis etiam ultra fu-
nos Hungaricae maximam laudem, oibi quae in nobis: Eandem Illustrissimam ac Doctissimam Dominam Sophiam
Torma de Episcopo Thercortur Doctorem Philosophiae honoris causa, occasionem, promotionis et delecta-
ramus, conferens privilegia et praerogativas, quibus Philosophiae Doctores de iure et consuetudine gaudent et fuisse solent.
In quorum fidei Diploma hoc maiore Universitatis sigillo munitum et consuetis subscriptionibus affectum, propterea Illustrissi-
mae Doctissimae Dominae dari curavimus.

Sophia Torma

Sophia Torma, a. 1800. Thercortur, nata: compluribus socialibus, quae in artibus versantur, ordinaria vel honoris causa
societate antiquitatum veteris Daciae ac Transilvaniae doctissimam diligentissimamque investigatricem se praes-
tavitque cumque nobis antiquis ac praehistoricis strenuissime collectis, descriptis, determinatis etiam ultra fu-
nos Hungaricae maximam laudem, oibi quae in nobis: Eandem Illustrissimam ac Doctissimam Dominam Sophiam
Torma de Episcopo Thercortur Doctorem Philosophiae honoris causa, occasionem, promotionis et delecta-
ramus, conferens privilegia et praerogativas, quibus Philosophiae Doctores de iure et consuetudine gaudent et fuisse solent.
In quorum fidei Diploma hoc maiore Universitatis sigillo munitum et consuetis subscriptionibus affectum, propterea Illustrissi-
mae Doctissimae Dominae dari curavimus.

[illegible]

Felpester 20. III. - 1882

L. P. Dora

Hochwachtbaren Herrn Professor!

Ohne abzuwarten die Antwort auf
meinen letzten Brief bin ich so
glücklich die selben frisch erhal-
lenen zwei Stück Meteorsteine
nebst einem der früheren Klein-
zusammen drei Stück aus Haidbühl-
gebirgen mit der Bitte zu übersen-
den eines davon dem H. Museum
zu Stuttgart, und die beiden
übrigen für Ihre eigene Sam-
mlung gütigst zu behalten.

Ich wünsche dass mei-
ne geringe Sendung Ihrer Erwar-
tungen entsprechen möchte,
weil ich über schönere
Exemplare nicht verfüge.

Die beiden Grössen
sind von den in Busch'scher
gefundenen, das Kleine aber aus
der Gegend von Haidbühl
wie sehr ich ge-
hört habe.

Maros-Némethi, 1892, dec. 13. dli.

Igen tisztelt Nagysád!

Mikor igen tisztelt Nagysád
kérdéseit közölte velem, nem
gondoltam, hogy a világ
annyi nehézségbe kerül, és
a mennyit a velük való be-
-hadóbb foglalkozás fel-
-mutat.

Straub a Phrygétát
Büges - ének nevű, színter-
ez volt régibb nevűk s voltak
azt mondja, hogy a thür-
nypályához tartoznak (Dachau
EL. ETRÖS), valamint a Phry-
géták és a Thynae - k is.

- szintén thür. faj, aip volt,
mely ép így mint az előbb a-
-vezeték, Európából költözött
át Kis-Ázsiába s ott a Phry-
géták egyesült. Mian költözött
meggyógyt, hogy az örmények a
Phrygéták gyermekei (ἀστροκ) l.
tört. munkája VIII. k. Eudoxus
Eustathiusnál nyilván mondja,
hogy a. örmények phrygéták
aip s nyelvék is meggyógyt phry-
géták (kai ép gawg πορρε
gawg (gawg), ugyanezt mondja
Byzanti Gessen is az Asciós
(= Örmény) név alatt. A thür-
-fajnak ezek színt öi hajjal
-Europe volt, de innen egyes
-törzsek jónak a kelta cinder-
-Cis slók (kai ép a Xi. e.
való III. - de evezőket magyaráz)
Kis-Ázsiába költöztek.

Eure Majestät.

Caer-Lauer

Eure

Gereichen Eure Majestät die erhabene Beschreibung und Pflanzung der
Wissenschaft einem anbeigeschlossenen - seiner Kaiserlichen und Königl.lichen
Hochzeit dem Durchlauchtigsten Herrn kaiserl. Joseph gewidmeten -
Werkchen. "Ethnographische Analogien" die Aufnahme in Allerhöchster
Ihrer Bibliothek hiernächst zu gestatten.

In dieser Bitte vermüget mich die Thaten ^{des} in meinem Werkchen
auch solche Mythen und Sagen der alten Völker verewigt sind, die
in Vorzeiten aus deren Volksgesicht gehören und fortwährend heute noch
nach einigen Jahrhunderten als heilige Überlieferungen von unsern nimmernden
Völkern nicht gestrichet werden und einen kostbaren Rest für die Ethnographie
unschätzbaren Quellenmaterials aus einer grossen Fingerringeist bilden. Ihre

Eure Majestät

L. Torma

erhabene
L. Torma

Erwähnt (Brosch.) 18-III-1896